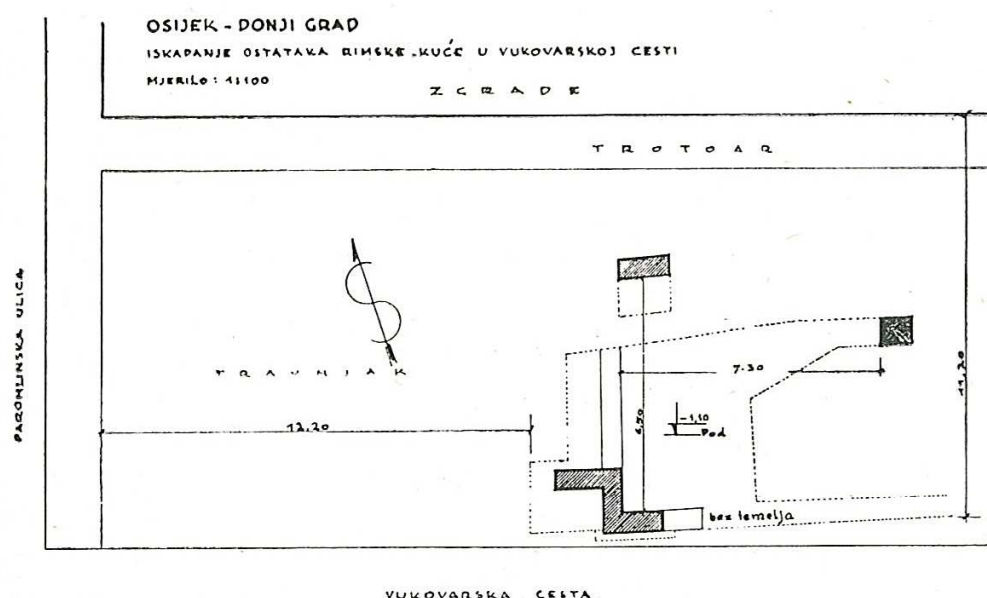

Danica Pinterović

Zaštitno iskapanje na Vukovarskoj cesti

Što više se Donji grad Osijeka izgrađuje, to više i češće dolazimo u dodir s rimskim slojevima, stičemo terenska iskustva, skupljamo nalaze i proširujemo znanje o Mursi. S druge strane, što se naglije grad ovdje izgrađuje i urbanizira, to naglije se u zemlji uklanjaju tragovi rimske kulture, i, što je najgore, uklanjaju se i posljednji ostaci rimskih zidova u zemlji, koji bi nam još mogli dati koji važan podatak o gradskom planu Murse.

Da bi se spasio svaki i najmanji podatak u tom pogledu, muzej već nekoliko godina vrši ispitivanje rimskih zidova s potrebnom dokumentacijom, da bi oni uneseni u mapu mogli dati neku sliku o planu grada. I

OSIJEK, 27. VI. 1955.

Sl. 1.

snimio:
Ing. Bl. M. Kaluđer

ranije su se vršila ta ispitivanja (Brunšmid, Celestin, Bösendorfer, Franjetic) i o tome ima u arhivi dragocjenih podataka, no nažalost bez potrebne dokumentacije, tako da smo uglavnom upućeni na ono, što smo u posljednjih nekoliko godina sami vidjeli, zabilježili i snimili.

Kako je zaštitno iskapanje na Vukovarskoj cesti dalo podataka i u smislu gradskog plana Murse, ali i nekoliko drugih, mi ga ovdje priopćujemo.

Na Vukovarskoj cesti pred kućom br. 89 radnici Elektrane, zabi-jajući stupove za električnu struju, naišli su na pod rimske kuće. Direktor Elektrane dao je prekinuti radove, dok muzej ne ispita teren. Pod nadzorom muzejskih kustosa (Spajić, Mažuran, Pinterović) izvršeno je na tom mjestu zaštitno iskapanje u vremenu od 21. VI. do 4. VII. 1955.

Kako skica (sl. 1.) pokazuje iskapanje je vršeno na travnjaku između pločnika i ceste pred kućom br. 89 nekih 12,20 m istočno od ugla Paromlinske ulice. Nad podom, koji se pokazao, skidali smo zemlju tako da smo nastojali najprije ispitati dokle on seže ispod ceste, a dokle ispod pločnika. U pravcu prema pločniku činio je zapreku kabel za telefon, koji tu prolazi, pa se načinila duboka sonda s onkraj kabela, u kojoj je izbio neki zid nešto dublje od razine poda, no vjerojatno je u vezi s kućom, kojim je pod pripadao.

Otkopana površina između pločnika i ceste bila je široka 8.0 m i otprilike toliko i dugačka. Na jugozapadu toga areala pojavio se neki ugaoni zid od rimskih opeka, koji je skretao nedaleko ugla prema zapadu. Kako skica pokazuje, po građevnom nasipu moglo se konstatirati, da su kraci zida prema sjeveru i istoku bili izvađeni. Na fotografiji (sl. br. 2) vidi se sačuvani dio uglovnog zida i površina poda, koja je bila otprilike u istoj dubini, t. j. 1,10 m ispod današnjeg terena.

Zatim se nastojalo ispitati rasprostranjenje poda na istočnoj strani, ali je tu smetao stari kanal iz austrijskih vremena, a osim toga na jugo-istočnom uglu iskopa poda više nije ni bilo. (v. sl. 3). Stoga se ispitivanje nastavilo na sjeveroistočnom uglu, i kako se tu pod i ispod razorenog kanala nastavljao, kopan je rov u istom smjeru dalje, da bi se slijedio pod. U udaljenosti od 7.30 m pojavio se rimski zid, kako skica (sl. br. 1) pokazuje. S tim rezultatom moralo je ispitivanje zbog hitnosti električarskih poslova zastati. Fragmenti zidova na istoku, sjeveru i na jugo-zapadu dopuštaju zaključak, da je prostorija, koju je pokrivao pod bila velika 47,45 m². U otkopanoj zemlji bilo je sitnih nalaza kao fragmenata lucerni, posuda, stakla, fibula od bronce (tipa Schnallenfibel), bakreni novac, čavli i dr.

Pod se morao razbiti, jer su tu morali biti zabijeni stupovi za električni vod; no prije no što će biti uništen, mi smo ga očistili, oprali i fotografirali (sl. 2 i 3). Pri ispitivanju njegovog sastava konstatirano je, da je bio načinjen od tucane opeke i živog kreča, a imao je kao caklina glatku površinu blijedo ružičaste boje.

Krak jugozapadnog zida kao i fragmenat sjevernog nisu bili paralelni s pravcem ceste, nego su činili neznatan otklon u pravcu sjevero-istoka, što se slaže s pretpostavljenim card-om i decuman-om tabor-nog grada.²

Nakon što smo oveće fragmente poda zbog ispitivanja, kao i sve značajnije sitne nalaze prenijeli u muzej, načinili skicu terena i foto-snimke, radnici su počeli razbijati pod. No ispod njega naišli su na ve-liku množinu otpadaka zidne žbuke. Na zapadnoj strani, dublje od zida, kome je pripadao pod, naišli smo na još jedan fragmenat zida pravca S—J. Dalje se nije moglo ispitivati.

Naš prvi zaključak je bio, da se tu radi o dvije kuće, jednoj ranijoj, kojoj je pripadala žbuka i jednoj kasnijoj, kojoj je pripadao pod. Kad se imala rušiti prva kuća, upotrijebljen je njen gruh, pa tako i žbuka i utrpana u temelje druge kuće. Međutim u decembru 1957. iznenadilo nas je otkriće fragmenta isto takove vrste poda nedaleko na Vukovarskoj cesti br. 97, kad se tamo podizala novogradnja. Na sjevero-zapadnom uglu te novogradnje pod je konstatovan otprilike u istoj dubini, kao ranije opisani, a ležao je na rimskim velikim opekama, između kojih je nađeno žbuke s istim motivima oslikane, kao što je ona, nađena pred kućom br. 89.

Da li je nalaz rimskog zida ispod kuće br. 97 u vezi s rimskim zidovima ispod naprijed spomenutog travnjaka pred kućom br. 89, to se tvrditi ne može, premda je mogla postojati veza. No, kako smo i poslije 1955. uzduž Vukovarske ceste prema zapadu nailazili na veoma srodno oslikanu žbuku, to se nameće pitanje, da li se možda ne radi o nekoj većoj zgradi koja je u antikno doba morala biti rušena, te su joj veliku količinu žbuke upotrijebili za temelje nekoliko novih zgrada.

Rezultati ovog hitnog ispitivanja bili su ovi: 1) da smijemo pretpostaviti dva, ako ne i više, građevinska perioda u životu Murse, kako se to iskusilo i na mnogim drugim rimskim tabornim gradovima, a bilo je konstatirano i ranije ovdje, na pr. u Miljanovićevoj ulici.³ — 2) Smjer zidova kuće kojoj je pripadao pod (pred kućom br. 89) slaže se s dosadašnjim iskustvom o gradskom planu Murse. — 3) Upoznali smo se s naročitom vrstom rimskog poda, koji nam dosada s ovoga terena nije bio poznat. Upoznati smo, iz čestih ranijih nalaza, s pločicama raznih oblika od crvenkasto pečene zemlje, koje su složene na podu (nad nabijenom zemljom i utisnute u mort) dale izgled nekih uzoraka.⁴ Upoznati smo također i s podovima od mozaika u Mursi. S otkrićem nove vrsti poda naše se iskustvo proširilo. — 4) Ispitivanjem žbuke, koju smo u muzej prenijeli, očistili i preparirali, mogli smo utvrditi, da su zidovi dotičnih rimskih kuća imali profilacija; da su okvirni dijelovi bili obojeni jednobojno (crveno, zeleno, žuto), da su unutar okvirnih dijelova bili biljni i geometrijski motivi u većinom vedrijim bojama, a samo je jedan fragmenat imao figuralni motiv, neku lebdeću figuru s krilima na tamno-crvenoj pozadini, i dopušta usporedbu sa pompejanskim zidnim slikarijama.

Premda muzej obiluje fragmentima oslikane rimske žbuke iz ranijih decenija, ipak se ranije nije pokušavalo vremenski ju određivati. Odsada posvetit će muzej najveću pažnju nesamo ispitivanju i najmanjih fragmenata već davno iščupanih zidova zbog gradskog plana Murse, nego i čestim nalazima žbuke, da bi se omogućilo približno datiranje zidova. Schober u svom prikazu rimskih vremena u Austriji⁵ bavi se i zidnim slikarijama i razlikuje ranije doba, kad su zidne površine bile podijeljene u zone (podnožje, srednje i gornje polje), od kojih je srednja imala arhitekturne motive, i, kasnije doba, na prelazu od II. u III. st., kad su bile omiljene vedrije ili življe temeljne boje s uzorcima. Preuranjeno bi bilo ova iskustva, učinjena u Noriku primijeniti na našu žbuku, jer bez prethodnog temeljitog ispitivanja žbuke na našem terenu uopće i okolnosti svakog njenog nalaza, ne bi se moglo doći do valjanog rezultata.

BILJEŠKE

- ¹ Kratak prethodni izvještaj o tome iskapanju štampan je u Starinaru, n. s. VII—VIII, 1956—1957, str. 309.
- ² Pinterović, Topografija Murse, Osj. zbornik V, 1956, str. 74—75.
- ³ Pinterović, Ostaci života rim. Murse, Glas Slavonije od 27. IV. 1950.
- ⁴ Isto.
- ⁵ Schober, Römerzeit in Österreich, Wien, Rohrer Verlag, str. 159—162.

A CONSERVATORY EXCAVATION AT OSIJEK 1955

In the course of the year 1955 electricity workers while digging a ditch for poles (for electric cables in front of No. 89 Vukovar Street happened to discover 1.10 m deep part of a Roman floor. A conservatory excavation had to be undertaken immediately in order to explore the position and extension of the Roman house, and this was carried out in several days under the care and control of the Museum.

Sketch No. 1 shows the result: in the south-west corner, corner-walls were found in the same level with the floor (ill. No. 2); to the east and north, it could be stated the walls were extracted long ago; on the northern side a telephone cable prevented the excavating and a probe had to be made beyond the cable where part of a wall appeared. On the east side the workers were confronted with an old Austrian sewer and found that at the south-east corner the floor was destroyed (ill. No. 3); in the north-east corner the floor could be followed even beyond the Austrian sewer till again part of a wall was found.

In this way it could be assumed that the room with the floor had an extension of 6.5×7.3 m, equal to 47.45 m^2 . It also could be stated that the position of the house diverged a little to the NE from the line of the present street, which harmonizes with the supposed line of the »cardo« and »decumanus« at the walled city of Mursa.

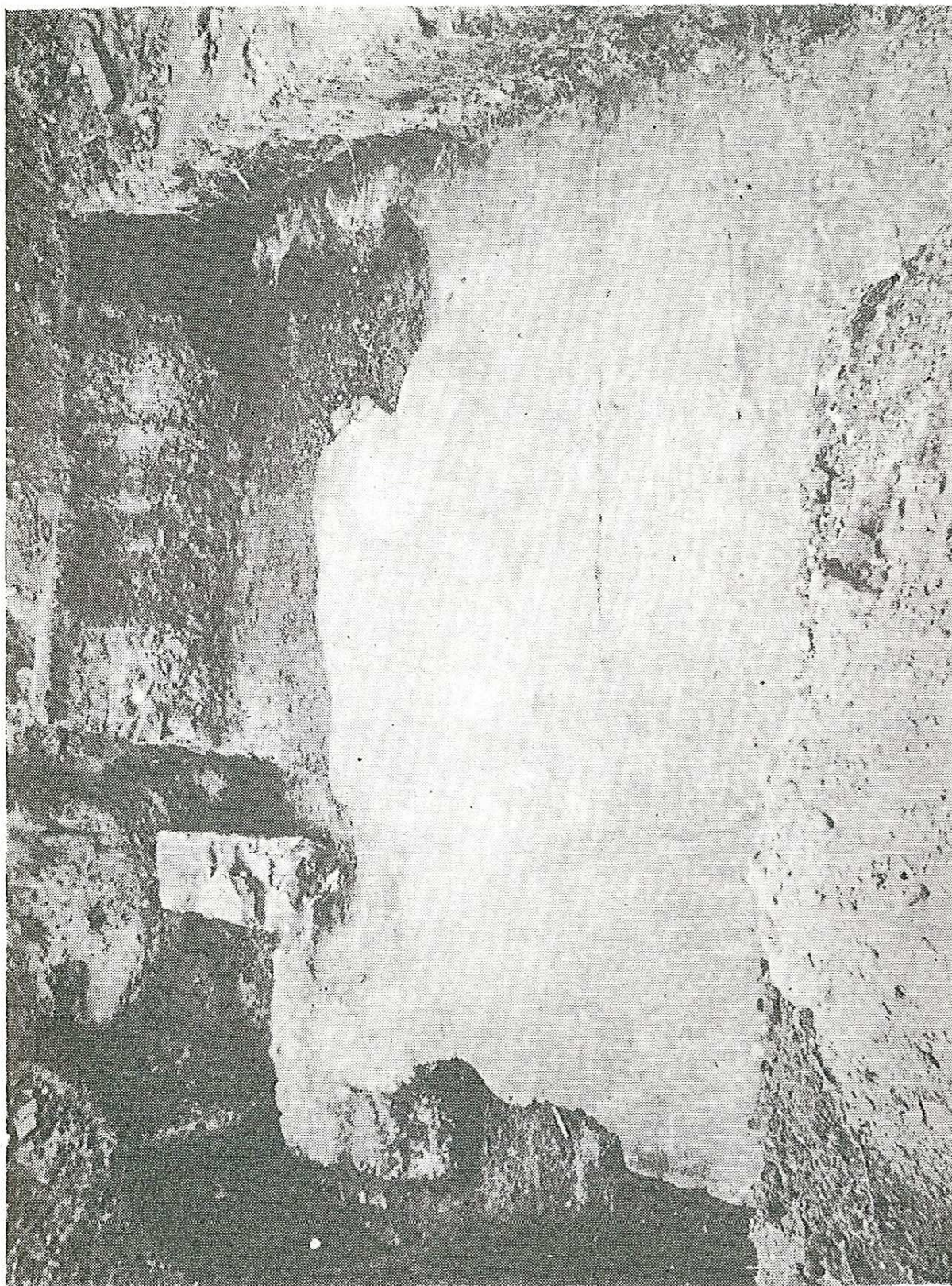
In the dug earth fragments of bricks, tiles, nails, lamps, vessels, glass, a bronze fibula and coins (in bad condition) were found. The floor was made of crushed bricks and quick lime with a smooth surface glazing of a light pink colour.

When the workers had to destroy the floor, under it, many pieces of mortar with wall paint were found. This gave the impression that at the same spot there subsequently stood two Roman houses. The first, to which the mortar belonged, was destroyed to make place for the second, to which the floor belonged, to be built upon the ruins of the first.

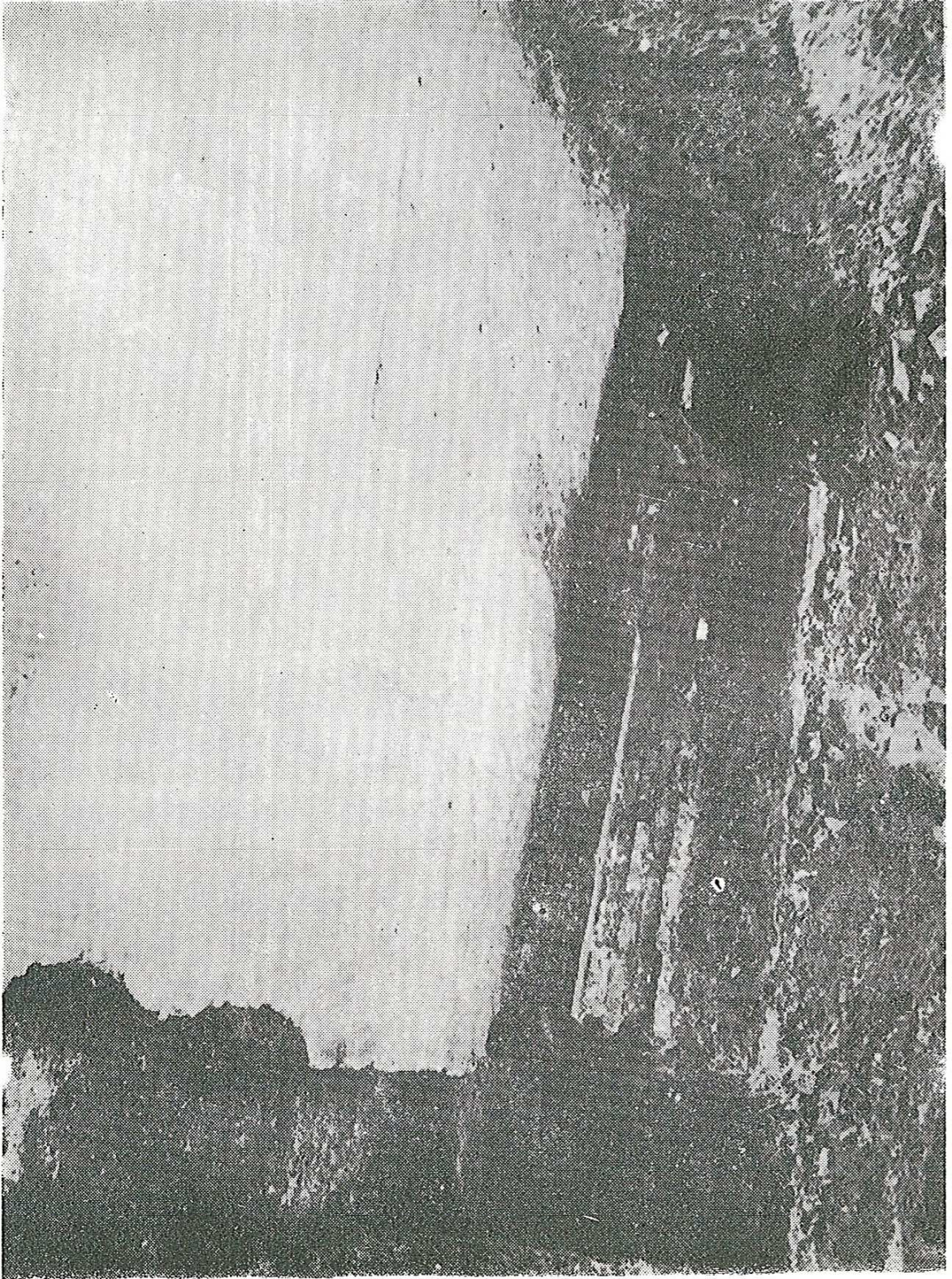
In the course of the following years, pieces of mortar with the same paint-patterns were discovered occasionally east and west near this house immured in Roman substructions which lead us to the conclusion that there were two periods of building operations at Mursa in Roman times.

We also got two more results from this hasty task: 1) we obtained knowledge about a type of Roman floor which so far was not known to us and, 2) the many mortar-pieces gave the possibility of studying Roman wall-painting in this country which contained patterns similar to Pompeian wall-painting having dark-red background and figurative motifs on it.

For the moment we abstain from dating these houses because we prefer to collect more examples and more experience in order to be able one day to show on a map how Mursa's plan looked and how it developed in the course of 5 centuries of Roman domination.

Sl. 2.

Sl. 3.